

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

11-12

2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 1302 sahifa, 5-dekabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent Arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna GF universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), dotsent
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Vзаимодействие реального и финансового сектора экономики в современных условиях.....	12
Шарипов Конгратбай Авезимбетович, Зайнутдинова Умида Джалаловна	
Развитие исламских банковских продуктов в коммерческих банках.....	19
Иноятова Камола Фуркатовна	
Kreditlashda risklarni boshqarish usullaridan foydalanish.....	23
Abdullayeva Sharbat, Abdullayeva Nozima	
Korxonalarning tashqi iqtisodiy faoliyatdagi raqobatdoshligini ta'minlashda marketingdan foydalanish.....	29
Axmedov Ikrom Akramovich	
Hududlarda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning zamonaviy tahlili	36
Butaboyev Maxamadjon, Gaibnazarova Zumrat Talatovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda qo'llash imkoniyatlari	41
Yavmutov Dilshod Shoyimardonkulovich	
Zamonaviy ekoshaharlar barpo etish va uni tatbiq etish zaruriyati.....	47
Zikrullayev Valixon G'aybullayevich	
Indian Festivals and Nature Conservation: Connecting People for Sustainability	52
Nigora Saidmuradova Aslamovna, Anil Kumar	
Financing clean energy projects in different ways.....	59
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobri ogli	
Теоретические основы развития социальной инфраструктуры.....	67
Алимова Муниса Юльчиевна	
O'zbekistonda tadbirkorlik subyektlarining raqamli marketingdan foydalanish holati va rivojlanish tendensiyalari.....	71
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Aholiga bank xizmatlarini ko'rsatish tizimini takomillashtirish	81
Uskanov Eldor	
Investitsiya loyihalarini islom moliya instrumentlari orqali moliyalashtirish yo'llari	86
Haydarov O'ral Axmadovich	
"Yashil" iqtisodiyotga o'tishda esg omillar asosida investitsiya kiritishning o'rni va ahamiyati	93
Nosirov Egamqul Ismailovich	
"Enesses" MChJ da marketing muhitini tahlil qilish va takomillashtirish.....	100
Musyeva Shoiraz Azimovna	
Использование информационных и коммуникационных технологий в совместных образовательных программах: проблемы и решения.....	107
Ташева Севара Равшановна	
Iqtisodiy globallashtirishning nazariy asoslari.....	111
Abduraxmonov Farxod Abdufarmonovich	
Sanoat korxonalari samaradorligini oshirishning nazariy-amaliy asoslari.....	117
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Fiskal siyosat va soliq to'lovchilar faoliyatini tartibga solishning nazariy masalalari	122
Isroilov Bohodir Ibragimovich, To'rayev Alijon Akmal o'g'li	
Bank daromadlarini oshirishda masofaviy bank xizmatlarini tutgan o'rni.....	128
Xudoyorov O. O.	
Elektron savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish	132
Po'latov Xudoyberdi O'ktamovich	
Ekonometrik modelashtirish asosida mavsumiylikning turistik mahsulotlar ishlab chiqarishga ta'sirini kamaytirish usullari.....	135
Xamzayeva Dilduza Samarovna	
Yuridik shaxslar soliq yukining shakllanish omillari va uni optimallashtirish muammolari	141
Abduturopov Jasurbek Nozimjonovich	
Tadbirkorlik risklari tavsifi va tasniflashning nazariy masalalari	148
Bektemirov Abdumalikovich	
Urban farming.....	151
Ahmedova Ziyodahon Saydulloxon qizi, Askarov Hasanboy Holdorovich	
A Foreign Experience of Forming Small Business and Private Entrepreneurship Infrastructures (An Example of Usa).....	153
Kosimov Sardor Dilmurodovich, Akbarov Abdulkhamid Akmal ugli	

Principal Protected Notes on the credit rating of National Bank of Uzbekistan	159
Abdugʻaniyev Abdulaziz Alisher oʻgʻli	
Features and Challenges of Digital Transformations in the Service Sector	164
Kurbanova Maftuna Lazizovna	
Kichik biznes va tadbirkorlikning rivojlanishiga taʼsir etuvchi omillar.....	170
Kurbonov Jasurbek Pozilovich	
Jamoat transport tizimini raqamli texnologiyalarni joriy etish va ulardan foydalanishning dolzarbligi.....	173
Kushakova Maʼmura Narimanovna	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	176
Nosirov Javlonbek Jamoliddin oʻgʻli, Raxmatov Ziyodullo Nosirovich	
Financing clean energy projects in different ways	179
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobri ogli	
Oʻzbekistonning mehnat migratsiyasidagi hamkorligi haqida baʼzi mulohazalar (Qozogʻiston va Rossiya misolida)	187
Azamatova Gulmira Bayirbekovna	
Assessment of management effectiveness in ensuring economic and financial stability	191
Akramova Aziza Abduvohidovna	
Международное сотрудничество Республики Узбекистан в сфере образования	196
Жамалова Гулнора Гуломовна, Айматова Фарида Хуразовна	
Oʻzbekistoning ekologik muammolariNI bartaraf etish va yashil iqtisodiyotga oʻtish yoʻnalishlari.....	202
Aliyev Azim Tolip oʻgʻli	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	205
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли	
Qashqadaryo viloyatida tabiiy resurslardan foydalanish istiqbollari	211
Xoʻjanova Gulshoda Otamurodovna	
Raqamli marketing strategiyalarining raqamli iqtisodiyotda isteʼmolchilar xulq-atvoriga taʼsirini tahlil qilish.....	214
Raxmatova Sitara Shuxratjon qizi	
Oʻzbekiston Respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini takomillashtirish.....	221
Xudayberganova Zarofat Zaxidovna	
Oʻzbekistonda kichik va oʻrta biznesni rivojlantirishda ichki va tashqi muhit.....	227
Saypullayev Ilhomjon Abduraxmonovich	
Buxgalteriya axborotining sifat tavsiflari	233
Raxmatova Shaxnoza Shukurovna	
Роль и значение логистики в развитии коммерческой деятельности торговых предприятий	240
Маматкулова Шоира Джалоловна	
Uzum yetishtirishning tashkiliy-huquqiy munosabatlari va sohani rivojlantirish imkoniyatlari.....	245
Boltayev N. N.	
Tashqi savdo jarayonlarini tashkil qilishning nazariy uslubiy asoslari.....	249
Qurbonov A. U.	
Korxonalarda pul mablagʻlari auditini takomillashtirish yoʻllari.....	254
Karamatova Noiba Xusniddinovna	
Kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini oʻziga xos xususiyatlari.....	259
Axmedov Oybek Turgunpulatovich	
Агротуризм как источник дополнительного дохода для фермеров в самаркандской области.....	263
Анваров Нодир Аллаёрович, Назарова Раъно Рустамовна	
Tijorat banklari faoliyatida islomiy bank xizmatlarini rivojlantirish istiqbollari	272
Absamatov Askar Ergashovich	
Kichik biznes subyektlari faoliyatida mikromoliyaviy xizmatlar koʻrsatishning zamonaviy holati.....	277
Yusupov Abbosxon Aliyevich	
The Experience of The Japanese State in Increasing Investment Activity in Uzbekistan	285
Satoshi Sugahara, Ochilov Bobur	
Paxta-toʻqimachilik klasterlarida sotish baholarining tahlili.....	292
Nazarova Maryam Sharipovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna	
Tadbirkorlik subyektlari eksportida raqamli platformalardan foydalanish strategiyalari.....	297
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
Tijorat banklarida xalqaro iqtisodiy sanksiyalar va eksportga taqiqlar bilan bogʻliq risklarni baholash va kamaytirish matritsasining metodologiyasi	304
Keldiyorov Shohruh Ilyos oʻgʻli	

Sotish jarayonlari hisobini buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari asosida takomillashtirish.....	308
Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich	
Tijorat banklari faoliyatida transformatsiyalanish jarayonlarining asosiy yo'nalishlari.....	313
Bekmurodov Abbos Amiriddinovich	
Agroklastarlarda moliyaviy natijalar hisobini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish masalalari.....	318
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Toshpulatov Jalil Baxodirovich	
Tijorat banklarida investitsiya siyosatini amalga oshirishning muhim jihatlari.....	324
Abiyev Davron Ilxomovich	
Проблемы и решения при оптимизации финансового моделирования деятельности предприятия	331
Юлдошева Гулноза Абдинабиевна	
Hududiy iqtisodiy xavfsizlik va uning asosiy xususiyatlari.....	336
Raximov E. N.	
Boshqarish sifatining iqtisodiy mohiyati va uni rivojlantirish masalalari	343
Shoyev Davronbek Axmadjonovich, Ahmadjonova Gulsanam	
Важность данных о движении затрат для повышения эффективности управления предприятием.....	346
Расулова Ш. X.	
Korxonalar daromadlariga ta'sir qiluvchi risklarning tahlili	351
Sa'dullayev Oybek Turdiali o'g'li	
Xalqaro standartlar asosida daromadlar hisobini tashkil etish.....	364
Abdusaidov Sanjar Jaloliddin o'g'li	
Выработка страховой системы защиты владельцев депозита.....	368
Узакова Камола Бехзодовна	
Обзор законодательных и регуляторных положений по введению и регулированию Исламской банковской деятельности в юрисдикции Республики Казахстан	372
Ёркулов Умиджон	
Перспективы развития производства и экспорта плодоовощной продукции в Узбекистане	378
Узганбаева Дилноза Тохтасиновна	
Перспективы развития государственного управления высшим образованием в условиях функционирования рынка	382
Умаров Диёр Равшанович	
O'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o'ziga xos xususiyatlari	388
Turopova Nigora Xolmurod qizi	
Qishloq joylarda xizmat ko'rsatish sohasi orqali aholini ish bilan bandligini ta'minlash istiqbollari.....	393
Taylakova Dilafro'z Baymamatovna	
Увеличение привлекательности инвестиций в туристической отрасли через стратегическое финансирование	399
Хусниддинов Нуриддин	
Agrobiznesni innovatsion rivojlantirish loyihalarini moliyalashtirishning metodologik asoslari.....	402
To'ychiyev Abduraxmon G'ofurovich	
Virtual bank – kelib chiqishi va moliyaviy xizmatlar kelajagi.....	406
Nabiyeva Feruza Odilovna	
Проблемы и перспективы развития депозитных операций коммерческих банков Республики Узбекистан	411
Холмирзаев Эльбек Бахтиерович	
Smart-shartnomalar – raqamli marketingning zamonaviy texnologiyalaridan biri sifatida	415
Yahyojonov N. B.	
Banklarda depozit operatsiyalarini hisobini yuritish tartibi.....	420
Mirzayeva Xilola Jaloliddin qizi	
Kichik biznes korxonalariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning iqtisodiy samaradorligi	424
Mamanazarova N. J., Jamilova N. X.	
Проблемы привлечения финансирования за счет корпоративных облигаций	429
Рахмедова Мадинахон Нусрат кизи	
Формирование финансовой стратегии местных бюджетов	433
Примова Н. И.	
Xizmat ko'rsatish korxonalarini soliqqa tortishning dolzarb muammolari va ularning yechimlari	440
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
O'zbekistonda hududlar kesimida raqamli iqtisodiyotning rivojlanish holati.....	445
Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Experience of Islamic financial organizations in CIS countries and opportunities to use it effectively in Uzbekistan	450
Sattarova Dilfuza Dilshodbekovna	

Qashqadaryo viloyati hududlarining vertikal o'sish holati va xususiyatlari	456
Erkayeva Gulbaxor Panjiyevna, Raximova Madina Shuxrat qizi	
Innovatsion o'sishga inson kapitali ta'sirining zamonaviy yondashuvlari.....	462
Ostanov Egamberdi, Ostanova Mashxura Egamberdiyevna	
Kapital bozorida institutsional investorlar sifatida sug'urta kompaniyalari ishtiroki	466
Omonov Sardor O'lmasovich	
Tadbirkorlik subyektlarining raqamli transformatsiyasining asosiy va muhim jihatlari.....	472
Nutfulloyev Tolib G'olib o'g'li	
Korxonalarda korporativ madaniyatni rivojlantirish asoslari.....	478
Sadikova Muslima Alisher qizi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)ga muvofiq moliyaviy hisobotlarni tuzish usullari.....	483
Sabirova Zaynab Qadambayevna	
Фондовые рынки и финансовая грамотность: путь к финансовому осознанию	488
Режаббаев Сарвар Умархонович	
Turistik korxonalarda yashil innovatsion mahsulotlar orqali samaradorlikni oshirish.....	491
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Milliy kapital bozorida korporativ qimmatli qog'ozlar amaliyoti tahlili.....	497
Otaxonova Shohyora	
Aholining turmush farovonligini yashlashning ijtimoiy-iqtisodiy masalalari	502
Qobilova Shaxnoza	
Surxondaryo viloyatida sug'oriladigan yerlardan foydalanish holatining statistik tahlili	505
Sharifi Abdul Fatah	
Economic and Social Significance of Personnel Management in Manufacturing Enterprises: A Dual Dimension Analysis.....	512
Sarimsakov Baxtiyor Rahmonjanovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozorining rivojlantirish istiqbollari	518
Usmanov Zayniddin Berdirasulovich	
Qurilish tashkilotlarida xodimlarning innovatsion faolligini oshirish yo'llari	523
Usmanov Ixom Achilovich	
Investitsiya jozibadorligini baholashning o'ziga xos jihatlari va metodlari.....	527
Uroqboyeva Farzuna Axmadjonovna	
Mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida sanoat 4.0 ning roli: tahlil va natijalar	532
Xujaxonova Sitara Baxtiyor qizi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida qishloq joylarda davlat xususiy sherikchilik asosida raqamli xizmatlarni takomillashtirish.....	537
Xalimov Shaxboz Xalimovich	
Kichik firmalar raqobatbardoshligini oshirishning mintaqaviy muammolari (Xorazm viloyati misolida)	542
Vaisov Dilshod Ibodullayevich	
"Sam Antep Gilam" mchjda marketingni boshqarishni takomillashtirish yo'llari	549
Usmonova D. I.	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	555
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Factors for the Development of The Industrial Sector of the Economy	559
Zakhidov Nodir Umidjanovich	
Mintaqa tumanlararo xo'jalik yurituvchi subyektlar qo'shma biznesini konvergent modeli	563
Yusupov Fayzulla Yakubovich	
Aholini biznesga jalb qilishda tijorat banklarining roli.....	567
Yaxshimuratova Xasiyat Xudaybergenovna	
Mahalliy gastronomik turizmni rivojlantirishda nazariy asoslar.....	571
Sultonov B. A.	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	575
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich	
Проблемы привлечения иностранных инвестиций в инновационном развитии экономики Узбекистана.....	580
Хамракулова О. Д., Халмурзаев М., Аликулов С. А.	
Тенденции развития жилищного строительства.....	585
Алиева Зилола Маматвалиевна	
Учет и анализ производственных затрат на предприятиях	589
Аделя Азаматовна Нематова, Ибрагимов Мансур Мардонович	

Meva-sabzavotchilik klasterlarini rivojlantirishda xorij tajribasi.....	592
Botirov Erkinjon Xayitovich	
Zamonaviy xizmat ko'rsatish bozori: xalqaro tendensiyalar va uy-joy fondi muammolari sarhisobi.....	598
Sanakulova Barnogul Rizakulovna, Berdiyeva Dilfuza Axatovna	
Роль рынка капитала в обеспечении макроэкономической стабильности Республики Узбекистан	605
Дадаханова Саида Махаммаджон кизи	
Iqtisodiyotning xususiy sektorida inson resurslarilarni moddiy rag'batlantirishni takomillashtirishda xorij tajribasi.....	608
Baxtiyorova Umida Ulug'bek qizi	
Korxonalarning investitsiya faolligini ta'minlashda soliqlarning rag'batlantiruvchi rolini oshirish xususiyatlari.....	613
Ilyasova Barno Axmadovna	
Dunyo davlatlari iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish tendensiyalari.....	618
Imomaliyeva Mohizoda, Raxmatullayev Lazizbek Nematullo o'g'li	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	623
Дурманов Акмал Шаймарданович	
Sanoat korxonalarida iqtisodiy resurslar mohiyatini tavsiflovchi tushunchalar	628
Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna	
Mikromoliyalash tashkilotlari faoliyatining operatsiyalar tahlili.....	633
Kamalov Shuxrat Kamalovich	
Temiryo'l transporti sanoat kompleksi korxonalarida ijtimoiy va mehnat munosabatlarini takomillashtirishning nazariy va uslubiy asoslari.....	637
Kadirova Sharofat Amonovna	
Qishloq xo'jalik korxonalarida xarajatlar hisobi va mahsulot tannarxini takomillashtirish masalalari	645
Yuldashev Sherali Xayitovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Анализ экологических факторов и их влияние на финансовую безопасность страны.....	650
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Superior directions, modern trends and prospects for the development of the financial market.....	655
Narziyeva Guzal Baxtiyorovna, Raximova Umida Rabbimovna	
Kichik biznesning eksport salohiyatini oshirishda jahon tajribasi	659
Kambarova Sh. M.	
Theory and practice of evaluation of capital assets in Uzbekistan.....	665
Usmonov Bunyod	
Xizmat ko'rsatish sohasini asosiy tarmoqlariga yo'naltirilgan global investitsiyalar holati va prognozini tahlili	668
Muxammadiyev Kamoliddin G'ulomiddinovich	
Методологические основы банковского кредитования и классификация факторов, влияющих на особенности получения кредитов	672
Каримова Азиза Махмадризовна	
Sanoat salohiyati va omillar unumdorligini iqtisodiy-statistik baholash usullari.....	676
Kasimov Azamat Abdulkarimovich	
Цифровизация банков: риски и стратегии управления финансовыми активами в цифровой эпохе.....	682
Кодиров Бобур	
Davlat-xususiy sherikligi asosida iqtisodiyot tarmoqlarining investitsion salohiyatini oshirishning o'rta muddatga mo'ljallangan istibollari (O'zbekiston temiryo'llari AJ misolida)	689
Qodirov Jasurbek Sharofitdinovich	
Banklarda mummoli kreditlar bilan ishlash: samarali strategiya va yondashuvlar	696
Mirsaliyev Erkin Ergashevich	
Agrosanoat ishlab chiqarishining raqobatbardoshligini oshirish va uning innovatsion rivojlanish bilan o'zaro bog'liqligi	700
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich, Muxtorova Oydin Sayfiddin qizi	
Hududlar iqtisodiyotini oshirishda investitsiyalarning roli	707
Akishova Shaxnoza Davlet qizi	
Xizmat ko'rsatuvchi korxonalarning iqtisodiy salohiyatini shakllantirish mexanizmlari	712
Erdonov Muhammadamin Erdon o'gli, Ibragimov Shoxrux Baxtiyorovich, Ataqulov Jahongir Valijon ug'li	
Sug'urtada andarrayting xizmatini (ARDL) modeli tahlili asosida takomillashtirish	717
Mirzoyev Sayfullo Fayzulloyevich	
Роли банков в повышении привлекательности инвестиционной среды в Узбекистане.....	727
Насиров Дилшод Фарходович	

Пути улучшения инвестиционного климата в Республике Узбекистан	731
Нозимов Элдор Анварович, Санатиллоев Ферузшоҳ Бахтиёр угли	
Iqtisodiyot, atrof-muhit, jamiyat va madaniyat o'rtasidagi muvozanatga – obodonlashtirish xizmatlarining ta'siri.....	737
Norkulova Dilfuza Zoxidovna, Xayitov Jamshid Xolvoyevich	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	741
Нуриллаев Раҳмат Ярашевич, Нуриллаев Шердил Жамолиддин угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda tovar-moddiy zaxiralar manbalari va ularni shakllantirish amaliyoti	747
Nurmanov Ulugbek Anorbayevich	
Yer rentasi mulkchilik munosabatlari rivojlanishning zaruriy sharti sifatida.....	752
Abdunazarov O.	
Формирование и развитие цифровой экономики (на примере российской федерации и Республики Узбекистан)	756
Ким П. В.	
Tijorat banklari korporativ boshqaruvida bank xizmatlari samaradorligini	760
Kudratov Sunnatulla Ropijanovich	
Tijorat banklari depozit siyosatining banklar resurs salohiyatini oshirishdagi roli	764
Jo'rayev Isroil Ibrohimovich	
Ways of Development of Electronic Commerce in Uzbekistan	770
Javlijev Nuriddin Bektemir o'g'li	
Hydro Energy as the Important Factor of the "Green Economy"	775
Isroilov Xusanboy Ibrohimjon o'g'li	
Navoiy viloyatida turizmni rivojlantirish	781
Isomiddinov Sherzod Sirojiddin o'g'li, Azamatova Nozima Jaxongirovna	
Mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligi (Qoraqalpog'iston Respublikasi misolida).....	784
Halimova Dilora Olimboyevna	
Davlat qimmatli qog'ozlari bo'yicha daromadlilik egri chizig'ini aniqlashning fiskal va monetar siyosatni muvofiqlashtirishdagi ahamiyati	787
Hakimov Hakimjon	
Intellectual mulkni boshqarish jarayonlari o'rganishning nazariy muammolari.....	793
Tirkashyev Farhod Mahmudovich	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	796
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova	
Роль Среднеазиатских коллекций в развитии музеев России	801
Абдуллаева Нигора Санжаровна	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	804
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Oliy ta'lim tizimida talabalar bilimni yuksaltirish jarayoni: muammolar va yechimlar	808
Hakimov Nazar Hakimovich, Vaxobova Marg'uba Abduxamidovna	
Yashil iqtisodiyot: mazmun mohiyati, nazariya va amaliyot	812
Yuldashev Mutallib Ibroximovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozori tahlili	819
Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna	
"HAVAS COMFORT MEDEL" MChJda marketing xizmatini tashkillashtirish va uning samaradorligini oshirish yo'llari	823
Musyeva Shoirazimovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini soliqlar vositasida rag'batlantirishning klassik nazariyalaridan foydalanish imkoniyatlari.....	831
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	
Yoshlarning ish bilan bandligini ta'minlashning asosiy yo'nalishlari.....	837
Mamaraximov Bekzod Erkinovich	
Chakana bank xizmatlarini rivojlantirish hududlar barqaror rivojlanishining omili sifatida	841
Niyozov Zuxur Davronovich	
Raqamli texnologiyalar asosida oziq-ovqat ta'minoti zanjirini rivojlantirish omillari	845
Yusupov Muxiddin Soatovich	
O'zbekistonda korporativ kreditlash amaliyotini rivojlantirish orqali investitsiya jalb qilish imkoniyatlari.....	855
Asatullayev Alisher	
Davlat budjeti jarayonini takomillashtirish masalalari	860
Ataxanov Bekpo'lat Abdullayevich	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	866
Дурманов Акмал Шаймарданович	

Yuridik shaxslar mol-mulkini soliqqa tortishni rivojlantirish yo'llari	872
Gadayev Jaxongir Muhammadi o'g'li	
Some Principle Issues in the Effective use of Budget Funds in Universities	876
Khairiddinov Sh. B.	
Directions of Using Negotiations in Keeping Peace and Ensuring Stability in Society	879
Kholdarova Fariza Tukhtabaevna	
Elektrotexnika sanoati korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanish.....	883
Mamayusupova Mashxura Sodiqovna	
Elektron tijoratning zamonaviy iqtisodiyotga ta'sirini o'rganish va uni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini aniqlash	887
Maxmudov Lazizbek Ubaydullo o'g'li	
Foreign Direct Investment and Electricity Consumption During Uzbekistan's Green Transition	896
Nurbek Khalimjonov	
Davlat-xususiy sheriklik loyihalarini qarz kapitali orqali moliyalashtirishni takomillashtirish	902
Obломуродов Нарзулло Наймович, Шавкатов Наврузбек Шавкатович	
Mol-mulk solig'ining soliqqa tortish tartibini takomillashtirish	910
Poyonov Bobur Bekmurod o'g'li	
Konfutsiychilik axloqiy negizlarida olamiy tartibot.....	916
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna	
"Yashil iqtisodiyot"ni joriy etish istiqbollari	923
Saloxov Sirojiddin Sadriddin o'g'li	
Investitsiyaning iqtisodiy mohiyati va O'zbekiston iqtisodiyotida tutgan o'rni.....	928
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
O'zbekiston qishloq hududlarida maishiy xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish.....	933
Sharifov Shuhrat Saidahmadovich	
Exploring Big Data Applications for Knowledge Management in Higher Education Administration.....	936
Shakhzod Saydullaev	
O'zbekiston sug'urta bozorida qayta sug'urta faoliyatini rivojlantirish istiqbollari.....	944
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Ekologik turizmning turlari va uni tashkil etishda tabiiy resurslarning ahamiyati.....	950
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li	
Mamlakatga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion jozibadorlikni oshirish istiqbollari	954
To'laganova Ruhshona Farrux qizi	
Raqamli iqtisodiyotga o'tish sharoitida maktabgacha ta'lim xizmatlarini holati	959
Umurzakova Dilnoza Egamberdiyevna	
Issues of Improving Production Cooperation in the Industry Network of Our Country	964
Xomidov Mirodiljon Xasanboy o'g'li	
Foydaning soliq obyektini sifatida shakllantirish zaruriyati.....	971
Yo'ldasheva Mohiraxon Ochestva	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	975
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Soliq organlari va soliq to'lovchilar o'rtasidagi munosabatlarning yangi tizimi sharoitida soliq nazorati.....	980
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
"Ijtimoiy himoya yagona reyestri" axborot tizimining aholini ijtimoiy himoya qilishdagi o'rni.....	984
Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash yo'nalishlari.....	991
Baxriyev Dilshod Rizvonkulovich	
Анализ влияния цифровой экономики на эффективность налоговых органов	996
Бобомуротова Манзура Панжи кизи	
Tadbirkorlik muhitini yaxshilash orqali kambag'allikni qisqartirish va aholi daromadlarini oshirishning iqtisodiy-ijtimoiy ahamiyati.....	1000
Irmatova Lola	
Korxonalarda pul mablag'lari auditini takomillashtirish yo'llari.....	1005
Karamatova Noiba Xusniddinovna	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	1010
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Yashil iqtisodiyotga o'tish ekologik barqarorlikning muhim omilidir	1014
Yuldashev Farhodbek Abdumutalibovich	
Strategik boshqaruv hisobini tashkil etish asoslari va tamoyillarini takomillashtirish.....	1017
Pardayeva Shahnoza Abidinabiyevna	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1022
Пулатова Сурайё Юлдашевна	

Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida oilaviy korxonalarining xizmatlar ko'rsatish sohasidagi o'rni va funksiyalari.....	1026
Tog'ayeva Dilnoza Azamatovna	
Совершенствование методологии исследования демографических процессов.....	1031
Тула Нодирбек Баходир угли	
Инновационные технологии в сфере страхования.....	1037
Хайдарова Нигинахон Шухрат кизи	
Iqtisodiyotni innovatsion isloh qilish sharoitida yer hisobini yuritishning ahamiyati.....	1042
Hojiyev Qo'chqor Mamadiyorovich	
Qattiq maishiy chiqindilarni utilizatsiya qilish orqali qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan keng foydalanishni takomillashtirish.....	1047
Sherqulov Nodir Erkin o'g'li	
Мировой опыт использования денежных и натуральных трансфертов в социальном обеспечении.....	1052
Гулноза Тохировна Самиева	
Davlat xaridlarini amalga oshirish orqali raqobatni rivojlantirish yo'llari.....	1057
Majidov Nizomjon	
Raqamli iqtisodiyot davrida kontent marketingdan foydalanish va uning bosqichlari.....	1064
Tohirjonov Ahmadjon Tohirjon o'g'li, Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna	
Aksiyadorlik jamiyatlari kapitalini shakllantirish manbalari va usullarini takomillashtirish.....	1070
Norqulov Mirsaid Tulqin o'g'li	
Qishloq xo'jaligi sohasida investitsion jozibadorlikni oshirish zaruriyati.....	1075
Badalov Jamshid Jamolovich	
Foyda solig'i tushumi va uning O'zbekiston soliq-budjet tizimidagi ahamiyati.....	1080
Shirinov Sabir Erkinovich	
O'zbekistonda davlat korxonalari aksiyalarini moliya bozorlarida sotishni jadallashtirish yo'nalishlari.....	1084
Anvar Eshmatov	
Baliqchilik xo'jaliklarida xodimlar bilan hisob-kitoblar hisobining tashkiliy va uslubiy jihatlarini.....	1088
Ametova Nasiba Danilovna	
Tijorat banklari tomonidan eksportyor korxonalarining kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	1092
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna	
Digital Transformation of Tax Systems.....	1096
Boburjon Turanboyev Qodirjon o'g'li, Musabekov Sherali Nazarali o'g'li	
Yangi O'zbekistonda xotin-qizlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshirish yo'nalishlari.....	1101
Raxmonova Aziza Tolibovna	
Transitioning to a Green Economy and Implementing Sustainable Technological Changes in Uzbekistan.....	1106
Umarov Elshod G'ulom o'g'li	
Texnik yo'nalishdagi oliy ta'lim muassasalari daromadlari tarkibi va ularning o'ziga xos jihatlari.....	1112
Yuldashov Elmurod Abdujalil o'g'li	
Совершенствование системы профессионального управления жилищно-коммунальным хозяйством Узбекистана.....	1116
Икромовна Ханифа Одилловна	
Sanoat korxonalarini kreditlash amaliyotining zamonaviy holati.....	1121
Kamalova Jamila	
O'zbekistonda davlat ishtirokidagi korxonalarining huquqiy maqomi va ularni isloh qilishning istiqbollari.....	1125
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'lari va ulardan foydalanish to'g'risidagi bajarilishlarga oid hisobotni tuzish va taqdim etish tartibi.....	1131
Ne'matov Oybek Ismatullayevich	
Предприятие автомобильной промышленности как объект реализации концепции устойчивого развития.....	1136
Туйчиев Комилжон Лазизович	
Tijorat banklari aktivlari diversifikatsiyasining nazariy ahamiyati.....	1143
O'ktamova Nozima Narzulla qizi	
Tijorat banklarida yangi masofaviy bank xizmat turlarini rivojlantirish.....	1146
Umarov Abdulquddus Abdilxatovich	
Некоторые вопросы эконометрической оценки CES – функций и их практическое применение в экономических задачах.....	1151
Шадиева Гулнора Мардиевна, Усманов Фарзод Шохрухович	
Использование искусственного интеллекта в спортивной индустрии.....	1158
Усманова Дилфузахон Иброхимовна	
The Role and Significance of Internal Audit as an Effective System of Internal Control in Business Entities.....	1163
Po'latov Sherzodbek Oybek o'g'li, Farmonov Ilhomjon Iqboljon o'g'li	

Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanishni takomillashtirish (Andijon viloyati misolida)	1168
Xolmatov Sanjarbek Xojimatovich	
O'zbekiston temir yo'l transport tizimi rivojlanishining asosiy ko'rsatkichlari	1174
Qilichev Umid Ibadullayevich	
Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi sharoitida raqamli banklar resurslarini oshirish choralari	1181
Xamraqulova Gulnozaxon Faxriddin qizi	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kredit foiz stavkasini muvofiqlashtirish masalalari	1185
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li	
O'zbekistonda Islom banklari faoliyatini tashkil etishning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	1191
Vasiyev Alisher Samiyevich, Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Islom iqtisodiyotining mohiyati	1197
Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Budjet mablag'larini taqsimlanishi va maqsadli sarflanishida inson kapitalidan foydalanish va jamoatchilik nazoratining samaradorligi	1201
G'ofurov Bekzod Fayzulla o'g'li	
Maxsus iqtisodiy zonalar investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishda tarif va notarif mexanizmlaridan foydalanish imkoniyatlari	1207
Ja'sur Umirzoqov Artiqboy o'g'li	
Перспективное развитие промышленной кооперации между странами	1212
Назарова Раъно Рустамовна, Жартай Жанибек Маратулы	
Soliqlar yig'iluvchanligini oshirishga ta'sir etuvchi omillar	1218
Berdiyeva Uguloy Abduraxmanovna	
Ta'lim sifatini ta'minlash oliy ta'lim xizmatlari bozorini rivojlantirishning asosiy omili	1222
Nematov Inatillo Ubaydullayevich	
Aholiga ko'rsatiladigan bank xizmatlarini takomillashtirish	1228
Umurzakova Adiba Ochilovna	
Tijorat banklari resurslari shakllanishining manbalari va yo'llari	1232
Raxmanov Ilxom Xurramovich	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1238
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Пути эффективного использования внутренних инвестиций в национальной экономике	1242
Рафиева Зарина Хусановна	
Development of the Country's Economy Through the Development of the Stock Market in Developing Countries	1246
Akhmedov Doniyorbek	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotini rivojlanishi va uning asosiy yo'nalishlari	1250
Azizova Manzura Ibragimovna	
The theoretical importance of product cost reduction in industrial production	1254
Dilfuza Baxramovna Safarova	
Fond bozorlarining tashkil etilishi va rivojlanish tendensiyalari	1261
Shamsiyev O'ktam Sayfitdinovich	
Mamlakatda davlat tibbiyot muassasalarining tutgan o'rni va ularni rivojlantirish yo'nalishlari	1266
Sultonova Mushtariy Abdulabbosovna	
Obligatsiyalar bozorida banklarning ishtiroki va ahamiyati	1272
Xushvaqov Islombek Muxammadi o'g'li	
Milliy iqtisodiyotimizda investitsiya portfelini shakllantirishning nazariy asoslari	1277
Ibragimov Gafurjan Axmetovich	
Kompaniyalarning tashqi savdo faoliyatini moliyalashtirishning nazariy asoslari va xorij tajribasi	1282
Ibragimov Mansur Axmedovich	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida)	1286
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich	
Ключевые факторы успеха в мотивации и управлении проектными командами	1294
Мансурова Севара Мансуровна	
Mehmonxona biznesida CRM tizim xizmatlarini loyihalash	1297
Ishanxodjayeva Dilfuza Erkinovna	

ELEKTRON TIJORATNING ZAMONAVIY IQTISODIYOTGA TA'SIRINI O'RGANISH VA UNI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARINI ANIQLASH

Maxmudov Lazizbek Ubaydullo o'g'li

PhD, Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Real iqtisodiyot kafedrası dotsent v.b.

KIRISH

Elektron tijoratning O'zbekiston iqtisodiyotiga qo'shayotgan hissassi katta va u o'sishda davom etmoqda. 2022-yilda O'zbekistonda elektron tijorat bozori 311 million AQSH dollariga yetdi, bu 2018-yilga nisbatan 5 baravar¹ ko'pdir. KPMG tahliliga ko'ra, 2023-2027 yillarda elektron tijorat bozorining o'rtacha yillik o'sish sur'ati 41,4% dan 47,4% gacha² oralig'ida bo'ladi. 2022-yilda elektron tijoratda sotuvlar hajmi 2021-yilga nisbatan 1,8 baravarga oshib, 10,8 trillion so'mdan ortiqni tashkil etdi, bu yalpi chakana savdoning 4 foizdan ortig'ini tashkil etadi³. Bu ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, elektron tijoratning O'zbekistonning iqtisodiy o'sishida va innovatsiyalar drayveri sifatidagi ahamiyatini ko'rsatadi. TradeUZ kabi Milliy elektron tijorat platformalari yetkazib berish geografiasining kengayishiga, eksport hajmining o'sishiga va umuman mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Elektron tijorat O'zbekistonning raqamli iqtisodiyotida, jumladan, elektron Hukumat tizimida, aqlli texnologiyalarni joriy etishda va Internet-buyumlar⁴ texnologiyalaridan keng foydalanishda muhim rol o'ynaydi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Elektron tijoratning zamonaviy iqtisodiyotga ta'sirini o'rganish va uni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini aniqlash ustida ko'plab olimlar tadqiqotlar olib borishgan va hozirda ham bu jarayon davom etmoqda. Jeyson Pontin (Jason Pontin) "Nega biz katta muammolarni hal qila olmaymiz ("Why We Can't Solve Big Problems")⁵ nomli maqolasida texnologiyalar va elektron tijoratning zamonaviy iqtisodiyotga ta'siriga alohida to'xtalib o'tadi. Erik Brynjolfsson (Erik Brynjolfsson) va Endryu Makafi (Andrew McAfee) "Ikkinchi mashina davri ("The Second Machine Age")⁶ raqamli texnologiyalarning iqtisodiyotga, jumladan, elektron tijoratga ta'sirini o'rganishgan. Maykl Porter (Michael Porter) va Jeyms Xeppekmann (James Heppelmann)lar tomonidan olib borilgan "Qanday aqlli, bog'langan mahsulotlar kompaniyalarni o'zgartirmoqda ("How Smart, Connected Products Are Transforming Companies")⁷ nomli maqolasida internet-buyumlarining (IoT) biznes modellariga, jumladan, elektron tijoratga ta'sirini o'rganish ustida olib borgan ilmiy tadqiqotlari natijalari keltirilgan. Milliy Iqtisodiy Tadqiqotlar Byurosi (National Bureau of Economic Research - NBER)⁸ tomonidan olib borilgan tadqiqotlar, shuningdek, elektron tijoratning iqtisodiyotga ta'siri haqida muhim maqolalar va hisobotlarda ushbu mavzu bo'yicha ko'plab tadqiqot natijalari keltirilgan.

1 <https://kpmg.com/uz/ru/home/insights/2023/08/e-commerce-market.html>

2 <https://kpmg.com/uz/ru/home/insights/2023/08/e-commerce-market.html>

3 <https://daryo.uz/ru/2023/09/27/kak-v-uzbekistane-razvivaetsa-elektronnaa-kommercia>

4 Internet buyumlar – deganda Internet orqali ma'lumotlarni yig'ish va almashish texnologiyasi bilan jihozlangan ob'ektlar tarmog'i tushuniladi.

5 <https://www.technologyreview.com/2012/10/24/254875/why-we-cant-solve-big-problems/>

6 https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%8F_%D1%8D%D1%80%D0%B0_%D0%BC%D0%B0%D1%88%D0%B8%D0%BD

7 [https://www.google.com/search?q=\(%E2%80%99C+How+Smart%2C+Connected+Products+Are+Transforming+Companies%E2%80%99D&rlz=1C1IXYC_ruUZ978UJ978&oq=\(%E2%80%99C+How+Smart%2C+Connected+Products+Are+Transforming+Companies%E2%80%99D&gs_lcrp=EgZjaHJvbwUyBggAEEUYOTIICAEQABgWGB4yCAgCEAAYFhge0gEJMTI5NmowajE1qAIA-sAIA&sourceid=chrome&ie=UTF-8](https://www.google.com/search?q=(%E2%80%99C+How+Smart%2C+Connected+Products+Are+Transforming+Companies%E2%80%99D&rlz=1C1IXYC_ruUZ978UJ978&oq=(%E2%80%99C+How+Smart%2C+Connected+Products+Are+Transforming+Companies%E2%80%99D&gs_lcrp=EgZjaHJvbwUyBggAEEUYOTIICAEQABgWGB4yCAgCEAAYFhge0gEJMTI5NmowajE1qAIA-sAIA&sourceid=chrome&ie=UTF-8)

8 <https://www.nber.org/>

TADQIQOT METODOLOGIYASI

“Elektron tijoratning zamonaviy iqtisodiyotga ta’sirini o’rganish va uni rivojlantirishning asosiy yo’nalishlarini aniqlash” mavzusidagi tadqiqot ishimizda, mavzuni har tomonlama tushunish uchun turli ilmiy tadqiqot usullaridan foydalandik. Monografik tahlildan foydalanib ilmiy maqolalar va adabiyotlarni tahlil qilish orqali elektron tijoratning zamonaviy iqtisodiyotga ta’sirini o’rganish va uni rivojlantirishning asosiy yo’nalishlarini aniqlash ustida olib borilayotgan zamonamiz olimlarining tadqiqot ishlari natijalari bilan tanishdik. Statistik tahlildan elektron tijoratning rivojlanish tendensiyalariga ta’sir etuvchi omillar haqidagi ma’lumotlarni qayta ishlashda foydalandik. Qiyosiy tahlil orqali turli xil mintaqalardagi elektron tijorat modellarini taqqoslab, ulardagi o’xshashliklar, farqlar va kamchiliklarini aniqlash uchun mavjud elektron tijorat modellarini tahlil qildik. Ushbu usullarni birlashtirish elektron tijoratning hozirgi holatini ham, rivojlanish istiqbollarini ham aks ettiruvchi yanada to’liqroq va chuqurroq tadqiqot o’tkazishga imkon yaratdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Elektron tijorat O’zbekistondagi mehnat bozoriga sezilarli ta’sir ko’rsatib, yangi ish o’rinlarini yaratish va aholi bandligini ta’minlashga xizmat qilmoqda. Elektron tijoratning rivojlanishi, ayniqsa, logistika, IT, marketing va mijozlarga xizmat ko’rsatish sohalarida yangi ish o’rinlarining yaratilishiga keng imkoniyatlar ochadi⁹. Shu bilan birga, elektron tijorat biznes jarayonlarini avtomatlashtirish va optimallashtirish orqali samaradorlikni oshirish imkoniyatini yaratadi. Ammo elektron tijorat bozorining yetarli darajada tartibga solinmaganligi sababli noqonuniy bandlik sektorining o’sish xavfini ham keltirib chiqaradi. Elektron tijorat tadbirkorlar va iste’molchilar o’rtasidagi o’zaro munosabatlarni o’zgartirmoqda, bu esa muayyan ish turlariga bo’lgan talabning o’zgarishiga olib kelishi mumkin¹⁰. Umuman olganda, O’zbekistonda elektron tijorat bandlikka ijobiy ta’sir ko’rsatadi, lekin noqonuniy bandlik va ish o’rinlarining beqarorligi kabi salbiy oqibatlarining oldini olish uchun xodimlarning huquqlarini tartibga solish va iste’molchilar huquqlarini ximoya qilishga e’tibor qaratishni talab qiladi.

O’zbekistonda elektron tijoratni soliqqa tortish va fiskal siyosat masalalarida katta ijobiy ishlar amalga oshirilmoqda. “Elektron tijorat to’g’risida”gi Qonunning yangi tahriri (2022-yil 29-sentabrdagi O’RQ-792-son) 2022-yil 31-dekabrda kuchga kirdi¹¹. Ushbu qonun elektron tijorat sohasidagi munosabatlarni tartibga soladi va elektron tijorat subyektlari uchun asosiy tushunchalar hamda qoidalarni belgilaydi. O’zbekistonning yangi tahrirdagi Soliq Kodeksiga ko’ra, elektron tijorat bilan shug’ullanuvchi tadbirkorlik sub’ektlari uchun soliq stavkalari minimal qilib belgilangan. Masalan, daromad solig’i odatdagi 15 foiz o’rniga 7,5 foiz stavkada (337-modda), yagona soliq to’lovi esa 4 foiz emas (467-modda)¹² 2 foiz stavkada to’lanadi. Elektron tijorat sohasidagi soliq-byudjet siyosati imtiyozli soliq stavkalarini taqdim etish va tadbirkorlik tartib-taomillarini soddalashtirish orqali iqtisodiyotning ushbu sektorini rivojlantirishni rag’batlantirishga qaratilgan. Ushbu chora-tadbirlar O’zbekistonda elektron tijoratni qo’llab-quvvatlash va rivojlantirishga qaratilgan bo’lib, bu onlayn savdo hajmini oshirish va mamlakatning raqamli iqtisodiyotiga investitsiyalarni jalb qilish imkonini beradi.

Elektron tijoratdagi texnologiya tendensiyalari kundan-kunga rivojlanib bormoqda, bu esa o’z navbatida elektron tijoratni yanada jadal yoyilishiga xizmat qilmoqda. Elektron tijorat tobora mobil qurilmalar orqali foydalanish uchun osonlashib, chakana sotuvchilar mobil ilovalar orqali savdoga o’tmoqda, bu esa aholi o’rtasida mobil qurilmalar sonining ortib borayotgani bilan bog’liqdir. Globallashuv jarayoni kengayotganligi sabab iste’molchilar mahalliy do’kon yoki hatto o’z mamlakatida mahsulot tanlash bilan cheklanmay, balki butun dunyodab xarid qilish imkoniyatiga ega bo’lmoqda. Nielsenning global tadqiqotida onlayn respondentlarning qariyb 57% xorijiy onlayn-do’konlardan onlayn xarid qilishlarini aytishgan¹³. Innovatsiyalarning joriy etilishi ham tobora kengaymoqda. Ammo mobil texnologiyalarning rivojlanishi mamlakat yoki mintaqaga qarab farq qiladi. Misol uchun, Hindistonda ba’zi onlayn-do’konlar butunlay mobil ilova orqali mahsulot sotishga o’tgan¹⁴.

Jahonda global elektron tijorat o’sishda davom etmoqda. Global elektron tijorat savdosi 2022-yilda 3,56 trillion AQSH dollariga yetdi, bu 2021-yilda qayd etilgan 2,91 trillion AQSH dollaridan 22,3% ko’pdir¹⁵. Bu sezilarli o’sish bo’lib, onlayn xaridlarning tobora ommalashib borayotganini va global raqamli iqtisodiyotning kengayishining yorqin isbotidir.

Ushbu tendensiyalar axborot texnologiyalari va infratuzilmaning takomillashuvi natijasida elektron tijorat o’sishda davom etayotganligidan dalolat beradi, bu esa internetda ko’proq iste’molchilarni jalb qiladi.

9 <https://infocom.uz/wp-content/uploads/2023/06/B5-1.pdf>

10 <https://infocom.uz/wp-content/uploads/2023/06/B5-1.pdf>

11 <https://lex.uz/ru/docs/6213428>

12 https://www.norma.uz/nashi_obzori/e-commerce_cho_eto_takoe_i_kak_tuda_popast

13 <https://retailers.ua/news/tehnologii/3312-globalnoe-issledovanie-nielsen-elektronnaya-kommertsiya-v-mire->

14 <https://retailers.ua/news/tehnologii/3312-globalnoe-issledovanie-nielsen-elektronnaya-kommertsiya-v-mire->

15 <https://marketsplash.com/ru/statistika-elektronnoi-kommerstsiyi/>

Sun'iy intellekt (AI) va blokcheyn kabi yangi texnologiyalarning ijtimoiy hayotimizga kirib kelishi elektron tijorat rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Sun'iy intellektning rivojlanishi natijasida takliflarni shaxsiylashtirish imkoniyati paydo bo'ldi. AI foydalanuvchilar uchun shaxsiy tavsiyalar yaratish, ularning xarid qilish tajribasini yaxshilash va xarid qilish ehtimolini oshirish imkonini beradi. AI chatbotlari mijozlarga 24/7 kun davomida yordam beradi, bu esa mijozlarga xizmat ko'rsatish va qoniqish darajasini oshiradi. AI korxonalarga ongli qarorlar qabul qilishda yordam berish uchun xarid qilish harakati haqidagi katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilib beradi, bu esa korxonalarga tezroq va aniqroq qarorlar qabul qilishga yordam beradi¹⁶. Bugungi kunda, blokcheyn tenologiyasi ham tobora rivojlanib bormoqda. Ushbu texnologiya barcha tranzaksiyalarning markazlashtirilmagan va o'zgaras tarixini ta'minlash orqali tranzaksiyalar xavfsizligini yanada oshiradi¹. Shu bilan birga, ta'minot zanjirini boshqarishda blokcheyn ta'minot zanjiri boshqaruvini optimallashtiradi, vaqt va xarajatlarni kamaytiradi¹⁷. Ushbu texnologiyalar yanada samarali, xavfsiz va qulay elektron tijorat platformalarini yaratishga yordam beradi, natijada foydalanuvchi tajribasi oshib, biznes imkoniyatlari kengayadi.

Elektron tijorat ta'sirida iste'molchilarning xatti-harakatlaridagi o'zgarishlar sezilarli va ko'p qirrali bo'ldi. Iste'molchilar tobora ko'proq onlayn xarid qilmoqdalar, bu esa elektron tijoratning o'sishiga olib keladi¹⁸. COVID-19 pandemiyasi davrida jamoat joylarida harakatlanishga qo'yilgan cheklovlar iste'molchilarning an'anaviy xarid qilish odatlarini o'zgartirib, onlayn xaridlarga o'tishini tezlashtirdi¹⁹. Do'konlarning assortimentidagi o'zgarishlar va mamlakatdagi umumiy iqtisodiy vaziyat o'rtacha mijozlarning xarid qobiliyatida o'z aksini topadi. Iste'molchilarning xatti-harakatlaridagi bu o'zgarishlar biznesning strategiyalari va taktikalariga ta'sir ko'rsatmoqda, chunki ular yangi sharoitlarga va mijozlarning xohishlariga moslashishga intiladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, xaridorlarning onlayn xarid qilish qarorlariga ko'plab omillar ta'sir qiladi. Reklama, qadoqlash, displeylar va veb-saytlar xarid qilish qarorlariga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ular o'zlarining jozibasi bilan xaridorlarni tovar va xizmatlarni sotib olishga undaydi. Shu bilan birga, qaror qabul qilish jarayonida xaridorlarga oilasi, do'stlari va qo'shnilari ham katta ta'sir qiladi, chunki ularning fikri va tavsiyalari potensial xaridorlar tomonidan qadrlanadi. Lekin eng yaxshi targ'ibotchi, bu mahsulotni iste'mol qilgandan keyin u haqdagi ijobiy fikr uni yana sotib olishga undashidir. Iste'molchilar xarid bilan bog'liq xavflarni, shu jumladan mahsulotning qaytarilishi va kafolatlar ehtimolini ham hisobga oladilar. Mahsulotning narx-navo nisbati, ayniqsa, kuchli raqobat muhitida muhim omil hisoblanadi. Ayni paytda, tez yetkazib berish yoki zudlik bilan xarid qilish zarurati do'kon yoki mahsulotni tanlashga ta'sir qilishi mumkin. Ushbu omillar o'zaro ta'sir qiladi va onlayn chakana sotuvchilar o'zlarining marketing strategiyalari samaradorligini oshirish uchun ularni hisobga olishlari kerak bo'lgan murakkab qaror qabul qilish jarayonini tashkil qiladi.

Bugungi kunda, elektron tijorat faoliyatida eng ko'p uchraydigan holatlardan biri bu kiberhujumlardir. Mana shu omil ko'plab potensial xaridorlarni elektron tijatdan foydalanishdan qaytaradi. Ushbu muammoga jiddiy e'tibor berish juda muhimdir, bu butun tarmoqqa katta ta'sir etadi. Onlayn tranzaksiyalar xavfsizligini va elektron tijorat ishtirokchisining shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilishni ta'minlash uchun avvalo, to'lov tizimini PCI DSS xalqaro to'lov kartasi ma'lumotlari xavfsizligi standartlariga muvofiqligini ta'minlash zarur²⁰. Shu bilan birga, internet tarmog'i orqali ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash uchun SSL/TLS kabi uzatishni shifrlash yordamida mijoz ma'lumotlarini himoya qilish kerak²¹. Albatta, foydalanuvchi identifikatorlarini tekshirish va maxfiy ma'lumotlarga kirishni cheklash uchun ko'p faktorli autentifikatsiya va avtorizatsiya tizimlarini joriy qilish talab etiladi. Umumiy kiberxavfsizlik qoidalarini unutmaslik va xavfsizlik zaifliklarining oldini olish uchun barcha dasturlarni, jumladan CMS, pluginlar va skriptlarni muntazam yangilab turish kerak²². Kiberhujum yoki tizim xatosi yuz berganda ma'lumotlarni yo'qotmasdan tiklash uchun ma'lumotlarning muntazam zaxira nusxalarini yaratish zarur. Bunday chora-tadbirlar tadbirkorlarga o'z biznesi va mijozlarini kibertahdidlardan himoya qilish hamda elektron tijorat operatsiyalari xavfsizligini ta'minlashga yordam beradi. Kiber xavfsizlik darajasining yuqori bo'lishi mijozlarda ishonchni oshirib, ushbu saytdan xarid qilishga undaydi.

Elektron tijorat sohasida doimiy ravishda yangi tahdidlar paydo bo'lib bormoqda, ular biznesdan e'tibor va moslashishni talab qiladi. Bugungi kundagi, ilg'or sun'iy intellekt usullaridan fishing hujumlari va firibgarliklarni yaratish uchun foydalanish ommalashib bormoqda²³. Shu bilan birga, buzg'unchilar zararli dasturlarni kiritish yoki maxfiy ma'lumotlarga kirish uchun ta'minot zanjiridagi zaifliklarni nishonga olib, u yerga o'zalarining buzg'unchi dasturlarini joylashni va undan kiber hujum uchun foydalanishni tez-tez qo'llayotganliklarini kuzatish mumkin. Bunda ular zararli kodlar va boshqa zararli harakatlarni tarqatish uchun ushbu kompaniyaning tarmoq

16 <https://www.actualidadecommerce.com/ru>

17 <https://www.cryptopolitan.com/ru>

18 <https://adindex.ru/adindex-market/7/e-commerce/153781.phtml>

19 <https://www.comnews.ru/content/218162/2022-01-10/2022-w02/e-commerce-pokazala-kolossalnyy-rost>

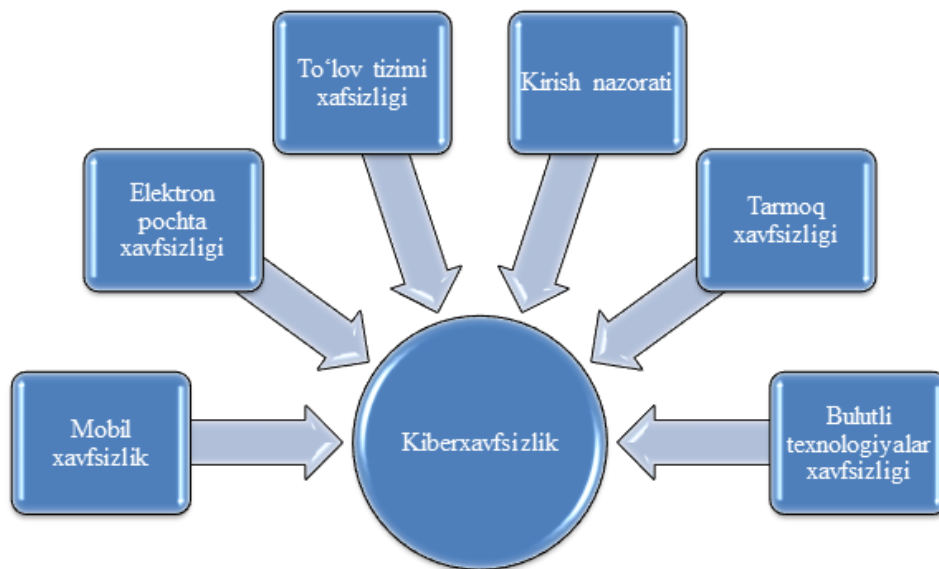
20 <https://experience.dropbox.com/ru-ru/resources/protecting-personal-info-online>

21 <https://media.foxford.ru/articles/kak-zashchitit-lichnye-dannye-v-seti>

22 <https://www.eset.com/ua-ru/support/information/entsiklopediya-ugroz/zashchita-personalnykh-dannykh/>

23 <https://e-pepper.ru/news/globalnyy-rynok-elektronnoy-kommertsii-8-trendov-v-2023-godu.html>

va server resurslaridan foydalanishadi. Mijozlarning shaxsiy ma'lumotlari va kompaniyaning maxfiy ma'lumotlarini o'g'irlab, ularni sotishi yoki o'zlarining moliyaviy buzg'unchiligida vosita sifatida foydalanishlari mumkin. Lekin, xavfsizlik bo'yicha ham rivojlanish to'xtab qolgani yo'q. Elektron tijoratda kiberxavfsizlik tendensiyalari tahlili shuni ko'rsatadiki, bu soha doimiy ravishda rivojlanib, yangi tahdidlarga moslashib bormoqda. Tahdidlarni tezda aniqlay oladigan va ularga javob beradigan tizimlar ommalashib, ko'plab korxonalar tomonidan joriy etilmoqda. Hozirgi kunda, resurslarga xavfsiz kirishni ta'minlash uchun tarmoq va xavfsizlik xususiyatlarini birlashtirgan Secure Access Service Edge (SASE)²⁴ dasturlari deyarli barcha to'lov tizimlari tomonidan joriy etilgan²⁵. Bulutli xizmatlar va ma'lumotlarni maxsus yechimlar bilan himoya qiluvchi MDR (Managed Detection and Response) bulut xavfsizligi tizimi provayderlar tomonidan bulutli texnologiyalar xavfsizligini ta'minlashda qo'llanilmoqda²⁶. Barcha elektron tijorat korxonalari xavfsizlik tizimlarini yaxshilash va tahdidlarni aniqlash uchun AI va ML dan foydalanishga o'tmoqdalar. Ushbu tendensiyalar biznes va iste'molchilarni kiber tahdidlardan himoya qilish uchun muhim bo'lgan elektron tijorat xavfsizligini yaxshilash bo'yicha davom etayotgan harakatni aks ettiradi²⁷. Ushbu tendensiyalarni tushunish va qo'llash korxonalarga potentsial tahdidlardan bir qadam oldinda turishga va onlayn operatsiyalarini xavfsiz saqlashga yordam beradi.

1-rasm: Elektron tijorat tizimi kiberxavfsizligining tashkiliy tuzilmasi²⁸

Elektron tijoratni rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadigan yana bir jihat, bu logistika tizimidir. Global darajadagi elektron tijoratda logistika va ta'minot zanjiri tizimlarining ishlashi bir nechta asosiy parametrlar asosida baholanadi. Eng muhim ko'rsatkich - bu kompaniyalarning tovarlarni tez va o'z vaqtida yetkazib berishni ta'minlash qobiliyatidir. Samarali logistika tizimlari buyurtmalarni tanlash va jo'natishda xatolarni minimallashtirishi kerak, chunki xatolar tufayli tovarlar yetkazilishi kechiquchi yoki shikastlangan holda yetib borishi, ba'zida umuman yetib bormasligi mumkin. Mijozlar o'z buyurtmalarini real vaqt rejimida kuzatish imkoniyatini kutishadi, bu esa kompaniyalardan tegishli texnologiyani tatbiq etishni talab qiladi. Talab va bozor sharoitlarining o'zgarishiga tezda moslashish qobiliyati samarali logistika tizimining muhim xususiyatidir. Logistika operatsiyalarini yaxshilash uchun sun'iy intellekt, avtomatlashtirish va blokcheyn kabi ilg'or texnologiyalardan foydalanish samaradorlikni oshiradi. Ushbu ko'rsatkichlar logistika va ta'minot zanjiri tizimlarini mijozlar ehtiyojlarini qanchalik qondira olishini va tez o'zgaruvchan elektron tijorat bozorida biznesni raqobatbardoshligini baholashga yordam beradi. Standartlar va innovatsion yechimlarni joriy etish global logistika operatsiyalarida samaradorlikni oshirish va xarajatlarni kamaytirishda muhim rol o'ynaydi.

Bugungi kunda, elektron tijoratda logistika va zaxiralarni boshqarishga bog'liq bir nechta asosiy muammolar mavjud:

- **tovar ayirboshlashning pastligi:** bu ortiqcha zaxirani paydo bo'lishiga va natijada kapitalning muzlab qolishiga olib kelishi mumkin;

24 Secure Access Service Edge (SASE) - xavfsizlik va tarmoqqa kirish funksiyalarini birlashtirgan tarmoq xavfsizligi uchun tushuncha va arxitektura.

25 <https://bing.com>

26 <https://itigic.com/ru/cybersecurity-trends-in-2020s-and-beyond/>

27 <https://www.ptsecurity.com/ru-ru/research/analytics/kiberbezopasnost-2021-2022-trendy-i-prognoz>

28 Muallif ishlanmasi

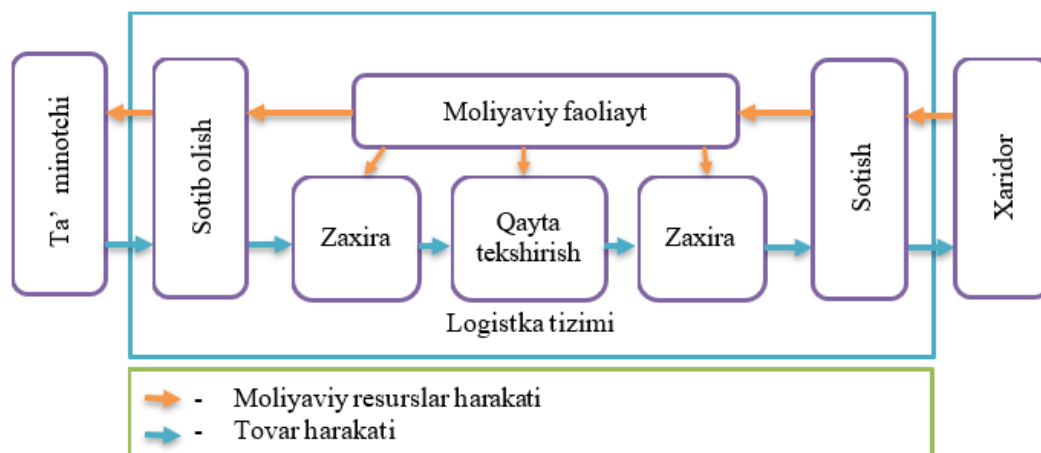

- **mahsulot taqchilligi:** eng ko'p talab qilinadigan mahsulotlarning zarur vaqtda yo'qligi sotuv hajmini tushushiga va mijozlarning noroziligiga olib keladi;
- **mahsulot sifati bilan bog'liq muammolar:** Mahsulotni dastlabki tekshirish imkoniyati bo'lmagan onlayn-do'konlarda, tovarni qaytarib olish va mijozlarning noroziligiga olib kelishi mumkin.

Shu bilan birga, elektron tijoratda logistikani va zaxiralarni boshqarish borasida bir qator yangi imkoniyatlar ham paydo bo'lmoqda, masalan:

- **zaxirani boshqarishni avtomatlashtirish:** zaxirani aniqroq prognoz qilish va boshqarish uchun avtomatlashtirish tizimlaridan foydalanish yo'lga qo'yilmoqda;
- **logistika jarayonlarini optimallashtirish:** yetkazib berishni tezlashtirish va xarajatlarni kamaytirish uchun zamonaviy texnologiyalar joriy qilinmoqda;
- **ma'lumotlar sifatini oshirish:** xarid qilish va zaxirani boshqarish bo'yicha qarorlar qabul qilish uchun aniq va tegishli ma'lumotlardan foydalanish maqsadida avtomatlashtirilgan ma'lumotlarni qayta ishlash tizimlari joriy qilish kengayib boryapti;
- **logistika tarmog'ining moslashuvchanligi:** talab o'zgarishiga tezda javob bera oladigan moslashuvchan logistika tarmog'larini yaratish ommalashib bormoqda.

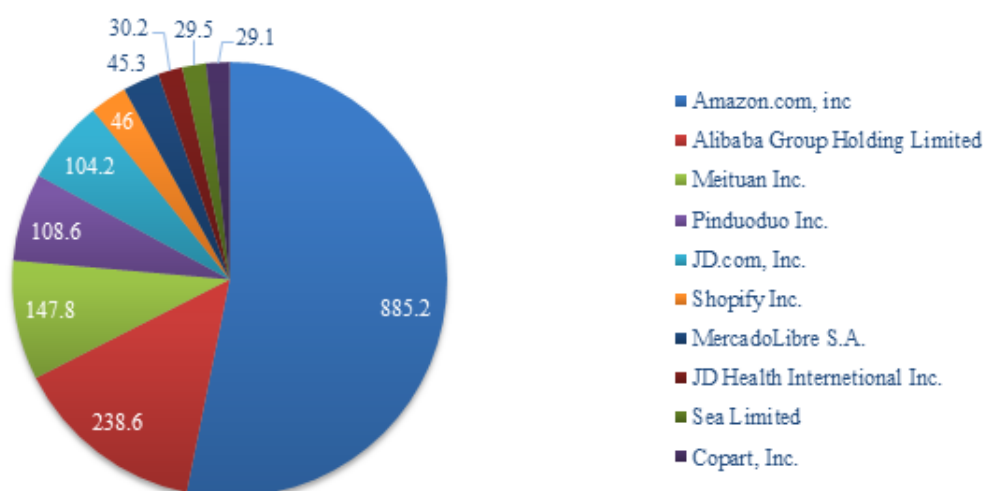
Ushbu yangiliklar elektron tijorat kompaniyalariga o'z operatsiyalari samaradorligini oshirishga, xarajatlarni kamaytirishga va mijozlar ehtiyojini to'laroq qondirishga yordam beradi. Innovatsion yechimlar va jarayonlarni uzluksiz takomillashtirish o'zgaruvchan raqamli dunyoda raqobatbardosh bo'lishning kalitidir.

2-rasm: Elektron tijoratning logistika tizimi²⁹

Elektron tijorat global bozorlarni o'zgartirishning muhim omiliga aylanib, ularning tuzilishi va dinamikasiga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Onlayn xarid qilish hamda sotish imkoniyati nafaqat tovar va xizmatlardan foydalanish imkoniyatini yaxshiladi, balki iste'molchilarning xatti-harakatlarini ham o'zgartirdi. Elektron tijorat kompaniyalarga geografik to'siqlarni minimallashtirgan holda global miqyosda ishlash imkoniyatini taqdim etgani uchun global bozorlar yanada raqobatbardosh bo'ldi. Bundan tashqari, bozorlar va platformalar kabi yangi biznes modellarining paydo bo'lishi iste'molchilar hamda sotuvchilar o'rtasidagi o'zaro aloqani kuchaytirdi. Elektron tijoratda sun'iy intellekt va katta ma'lumotlarni tahlil qilish kabi yangi texnologiyalarni joriy etish kompaniyalarga o'z faoliyatini optimallashtirish va har bir mijozga shaxsiy yondashuvni taklif qilish imkonini beradi. Elektron tijorat sotuvchilar o'rtasidagi raqobatni kuchaytiradi, natijada narxlar arzonlashadi va yaxshi xizmat ko'rsatiladi. Elektron tijoratning o'sishi kompaniyalardan mijozlarning yetkazib berish tezligi va sifati bo'yicha talablarini qondirish uchun samarali logistika va yetkazib berish tizimlarini yaratishni talab qiladi. Barqarorlik va ekologik tozalikka qiziqish ortib borayotgani tovarlarni qadoqlash hamda yetkazib berish sohasida "yashil" yechimlarni ishlab chiqish zaruratini keltirib chiqarmoqda. Elektron tijorat global bozorlarni o'zgartirishda, yangi biznes imkoniyatlarini taqdim etishda va iste'molchilar uchun xarid qilish tajribasini yaxshilashda davom etmoqda. U bozor iqtisodiyoti kelajagini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi va iqtisodiy o'sish hamda innovatsiyalarning muhim drayveri bo'lib hisoblanadi.

Savdo hajmi, mlrd AQSh dollari

3-rasm: 2022-yilda global elektron tijorat bozoridagi eng katta kompaniyalarning hajmi, mlrd. AQSh dollarida³⁰

Elektron tijoratda global raqobat kuchayib bormoqda va xalqaro savdo bu jarayonning ajralmas qismiga aylanib ulgurdi. Amazon, Alibaba va eBay kabi yirik global kompaniyalar bu bozorning asosiy o'yinchilar bo'lib, ular tendensiyalarni va o'yin qoidalarini belgilashga urinishmoqdalar. Ushbu kompaniyalar yangi bozorlarni kengaytirish va xalqaro iste'molchilarni jalb qilish orqali o'z chegaralarini kengaytirishga intilmoqda. Ularda mavjud bo'lgan ilg'or texnologiyalar va logistika yechimlari, jahon savdosidagi to'siqlarni bartaraf etib, butun dunyo bo'ylab mijozlarga turli tovarlar va xizmatlardan foydalanish imkoniyatini beryapti.

Hindistondagi Flipkart, Lotin Amerikasidagi MercadoLibre yoki yurtimizdagi Uzun kabi mintaqaviy platformalarning o'sishi ham mavjud bo'lib, ular o'z bozorlarining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda global gigantlar bilan faol raqobatlashmoqda. Umuman olganda, elektron tijorat dunyoni raqobatdagi geografik chegaralar bilan cheklanmagan yagona raqamli bozorga aylantirmoqda va kompaniyalar xalqaro savdodagi o'zgarishlarga faol moslashib, elektron biznes munosabatlarining kelajagini shakllantirmoqda.

Elektron tijoratni rivojlanishiga katta ta'sir etuvchi yana bir muhim jihat bu – qonunchilik va bojxona tartibini xalqaro kelishuvlarga integratsiya qilishdir. Butun dunyoda elektron tijorat sohasidagi qonunchilik bazasi hamda tartibga solish turlicha va unda doimiy o'zgarishlar sodir bo'lmoqda. Ko'pgina mamlakatlar elektron tijoratning iste'molchilarni himoya qilish, ma'lumotlar xavfsizligi, elektron imzo va onlayn operatsiyalarni soliqqa tortish kabi jihatlarini tartibga soluvchi maxsus qoidalarni ishlab chiqib bo'lishdi. Yevropa Ittifoqida fuqarolarga raqamli muhitda shaxsiy ma'lumotlarini nazorat qilish imkonini beruvchi "Umumiy ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risida"gi reglament (GDPR) kuchga kirdi. Qo'shma Shtatlar bolalarning onlayn maxfiyligini himoya qilish uchun COPPA qonunini qabul qildi. Ba'zi mamlakatlar, masalan, Xitoy, elektron tijoratni, jumladan, sun'iy intellekt va raqamli valyutani tartibga solish bo'yicha qonunlarni ishlab chiqmoqda. O'zbekistonda ham "Elektron tijorat to'g'risida" 29.09.2022-yildagi O'RQ-792-sonli qonun qabul qilindi³¹. U 2022-yil 31-dekabrda kuchga kirdi va ushbu sohadagi munosabatlarni tartibga solish, elektron tijorat subyektlarini belgilash, shartnomalar tuzish tartibi, hisob-kitoblar va tovarlarni yetkazib berish xususiyatlarini o'z ichiga oladi. Agar O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida O'zbekiston Respublikasining "Elektron tijorat to'g'risida"gi Qonun hujjatlarida nazarda tutilganidan boshqacha qoidalar belgilangan bo'lsa, xalqaro shartnoma qoidalari qo'llaniladi. Shu bilan birga, O'zbekistonda elektron tijorat sohasidagi bojxona huquqiy bazasi va tartibga solish xalqaro standartlar hamda milliy qonunchilikka muvofiq yuritilmoqda. Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqi (YEOI) doirasida raqamli texnologiyalardan foydalanishni kengaytirish va bojxona organlari hamda tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilari o'rtasida elektron hujjat aylanishini birlashtirishga qaratilgan bojxona tizimini tartibga solishni takomillashtirish bo'yicha ham ishlar olib borilmoqda³². Umuman olganda, global tendensiya elektron tijorat uchun yanada shaffof va xavfsiz muhit yaratish istagini o'z ichiga oladi, ammo yondashuvlar va qoidalardagi farqlar turli yurisdiksiyalarda faoliyat yurituvchi global kompaniyalar uchun qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin.

Elektron tijorat O'zbekistonda jamiyatning ijtimoiy-madaniy jihatlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bu savdo va iste'molning an'anaviy shakllarini o'zgartirishga yordam beradi, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga hissa

30 Ma'lumotlar asosida muallif ishlanmasi

31 <https://lex.uz/ru/docs/6213428>

32 <https://eec.eaeunion.org/news/speech/strategiya2025-perspektivy-razvitiya-tamozhennogo-regulirovaniya-v-eaes>

qo'shadi va yangi ish o'rinarini yaratadi. Elektron tijoratning rivojlanishi bilan iste'molchilar tovar va xizmatlarni tanlashda ko'proq imkoniyatlarga ega bo'lib, bu iste'molchilarning odatlari va xatti-harakatlaridagi o'zgarishlarga ta'sir qiladi. Bu, ayniqsa, chekka hududlar aholisi uchun mahsulotlar assortimentini oshirishga olib keladi. Bundan tashqari, elektron tijorat aholining huquqiy va iqtisodiy savodxonligini oshirishga ko'maklashadi, chunki elektron tijoratdan foydalanish uchun ma'lum bir turdagi bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish talab etiladi. Bu, shuningdek, noyob mahalliy tovarlar va xizmatlarni jahon bozoriga tarqatish va shu bilan milliy madaniyatni saqlagan holda uni dunyoga targ'ib qilish imkoniyatini beradi.

O'zbekistonda elektron tijorat odamlarning turmush tarzi va xulq-atvoriga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Elektron tijorat O'zbekiston aholisiga, ayniqsa, chekka qishloq joylarda ilgari mavjud bo'lmagan keng turdagi tovar va xizmatlardan foydalanish imkonini beradi. Xaridorlar ham kundan-kunga, mahsulotlarni solishtirish, sharhlarni o'qish va oddiy do'konlarga tashrif buyurmasdan onlayn xarid qilish imkoniyatiga egaligi sababli, bilimdon va talabchan bo'lib bormoqda. Elektron tijoratdan foydalanish ma'lum raqamli savodxonlikni talab qiladi, bu esa aholi o'rtasida tegishli ko'nikmalarni o'rganish va rivojlantirishni rag'batlantiradi. Elektron tijorat yangi korxonalarning paydo bo'lishiga yordam beradi va raqobatni kuchaytiradi, bu esa tovarlar va xizmatlar sifatining yaxshilanishiga hamda narxlarning pasayishiga olib keladi. Onlayn xarid qilish platformalari ham foydalanuvchilar fikr va tavsiyalar almashadigan ijtimoiy muloqot joylariga aylanmoqda. An'anaviy do'konlar va bozorlar mijozlar tajribasini yaxshilash uchun onlayn savdo kanallari va raqamli texnologiyalarni integratsiyalash orqali yangi voqelikka moslashmoqda. O'zbekistonda elektron tijorat ta'sirida bo'lgan odamlarning turmush tarzi va xulq-atvoridagi bunday o'zgarishlar jahon tendensiyalarini aks ettirib, mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

Bugungi kunda, butun dunyoda iqlim o'zgarishlari haqida chuqur o'ylantiradigan muammolar mavjud. Shu sababli, elektron tijoratni atrof-muhitga ta'sirini hisobga olish dalzarb masaladir. O'zbekistonda elektron tijoratning atrof-muhitga ta'sirini bir nechta jihatlar bilan ko'rib chiqish mumkin. Xususan:

- **resurs iste'moli:** elektron tijoratning o'sishi elektron qurilmalardan foydalanish va energiya iste'molini oshirishga olib keladi, bu esa mamlakatning energiya resurslariga qo'shimcha bosim o'tkazishi mumkin;
- **qadoqlash va jo'natish:** onlayn xaridlar ko'pincha maxsus qadoqlash va jo'natishni talab qiladi, natijada chiqindi va avtomobil chiqindilari ko'payadi. Boshqa tomondan, elektron tijorat zaxirani samaraliroq boshqarish va an'anaviy do'konlarga bo'lgan ehtiyojni kamaytirish orqali ushbu turdagi chiqindilarni kamaytirishga yordam beradi;
- **raqamlashtirish:** raqamlashtirishga o'tish qog'oz hujjatlarga bo'lgan ehtiyojni kamaytirishi va ularni ishlab chiqarish hamda utilizatsiya qilishning atrof-muhitga ta'sirini kamaytirishi mumkin;
- **innovatsiya va barqarorlik:** elektron tijoratning yuksalishi innovatsiyalarni, jumladan, atrof-muhitga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan barqaror qadoqlash materiallarini ishlab chiqish va logistika tizimini takomillashtirishga motivatsiya beradi.

Umuman olganda, elektron tijorat atrof-muhitga ham ijobiy, ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bunda iqtisodiy o'sish hamda ekologik barqarorlik o'rtasidagi muvozanatni topish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekistonda atrof-muhitga salbiy ta'sirlarni minimallashtirish va uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlash maqsadida elektron tijorat sektorida barqarorlikni ta'minlash bo'yicha qator chora-tadbirlar amalga oshirilmog'da. Ma'lumotlar markazlari va serverlarida energiya tejamkor texnologiyalarni qo'llash energiya sarfini hamda elektron tijoratning ekologik ta'sirini kamaytirishga yordam beradi. Plastmassa va boshqa zararli materiallardan foydalanishni kamaytiradigan qadoqlash amaliyotini joriy etish, chiqindilar va atrof-muhitga ta'sirni kamaytirishga yordam beradi. Samarali yetkazib berish va logistika tizimlarini ishlab chiqish, yuklarni tashish bilan bog'liq uglerod chiqindilarini kamaytirishga va tarmoqni barqaror rivojlanishiga yordam beradi. Iste'molchilarni barqarorlik va ekologik toza amaliyotlarga o'rgatish dasturlarini amalga oshirish atrof-muhit uchun zararsiz bo'lgan tovarlar va xizmatlarga talabni oshirishi mumkin. Ushbu chora-tadbirlar elektron tijoratni rivojlantirishga barqaror va mas'uliyatli yondashuvni yaratishga, atrof-muhitni hurmat qilish bilan iqtisodiy manfaatlarni muvozanatlashga qaratilgan elektron tijorat tizimini yaratishga qaratilgandir.

Kelajakda global miqyosda elektron tijoratni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari sifatida quyidagilarni keltirish mumkin:

- **bozor maydonlarini kengaytirish:** muayyan tarmoqlar yoki bozor segmentlariga xizmat ko'rsatadigan ixtisoslashgan onlayn platformalar sonini ko'paytirish orqali bozor maydonlarini kengaytirish imkoniyati mavjud;
- **zamonaviy texnologiyalar integratsiyasi:** foydalanuvchi tajribasini yaxshilash va biznes jarayonlarini optimallashtirish uchun VR texnologiyalari, video marketing, sun'iy intellekt va mashinani o'rganishni

qo'llash³³;

- **raqamlashtirish va avtomatlashtirish:** samaradorlikni oshirish va xarajatlarni kamaytirish uchun raqamli texnologiyalar orqali logistika jarayonlari hamda zaxiralarni boshqarishni takomillashtirish imkoniyati paydo bo'lmoqda;
- **mobil tijorat (m-commerce):** xarid qilish uchun smartfonlar va mobil ilovalardan foydalanishning ko'payishi, bu interfeyslar va to'lov tizimlarini mobil qurilmalarga moslashtirishni talab qiladi³⁴.

O'zbekistonda ham elektron tijorat faol rivojlanmoqda va biz kelajakda quyidagilar amalga oshirishini kutishimiz mumkin:

- **internet va smartfonlarning ijtimoiy hayotimizga kirib borishining ortishi:** Internet va mobil qurilmalardan foydalanuvchilar sonining o'sishi onlayn xarid qiluvchilar auditoriyasini kengaytirishga yordam beradi;
- **logistikani rivojlanishi:** bugungi kunda, yurtimizda Yandex va Express24 kabi yetkazib berish xizmatlarining kirib kelishi logistika infratuzilmasini takomillashtirish va tovarlarni mamlakat ichida yetkazib berish muddatlarini qisqartirishga imkon yaratadi.
- **mahalliy onlayn platformalarning o'sishi:** O'zbekiston bozori ehtiyojlariga moslashtirilgan mahalliy onlayn-do'konlar hamda bozorlarning paydo bo'lishi va rivojlanishi kundan-kunga oshib bormoqda³⁵.

Elektron tijoratni rivojlantirishning ushbu yo'nalishlari foydalanuvchi tajribasini yaxshilashga, tovar va xizmatlarning assortimentini oshirishga, O'zbekistonda va butun dunyoda iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga yordam beradi.

Butun dunyoda hamda O'zbekistonda innovatsiyalarning tez kirib kelishi, yuqori tezlikdagi internet aloqalarining joriy etilishi va raqamli infratuzilmaning rivojlanishi elektron tijoratning rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratada. Moliyaviy texnologiyalar, (fintech) sohasidagi innovatsiyalar, to'lov tizimlarini takomillashtirish, korxonalarni moliyalashtirishning yangi usullarini taqdim etish va elektron operatsiyalar xavfsizligini ta'minlash, ma'lumotlarni tahlil qilish va shaxsiylashtirilgan foydalanuvchi tajribasini yaxshilash uchun sun'iy intellektidan foydalanish elektron tijorat samaradorligini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Barqaror elektron tijorat yo'lidagi innovatsiyalar ekologik toza qadoqlash materiallarini ishlab chiqish, chiqindilarni kamaytirish uchun logistikani optimallashtirish va energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etishni o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, elektron tijorat startaplarini rivojlantirish uchun qulay muhit yaratish yangi g'oyalar va texnologik yechimlarning paydo bo'lishiga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://news.myseldon.com/ru/news/index/242627587>
2. <https://vc.ru/trade/620609-osnovnye-tendencii-razvitiya-elektronnoy-kommercii-v-rossii-i-mire-v-2023-godu-top-15-trendov>
3. <https://eec.eaeunion.org/news/speech/strategiya2025-perspektivy-razvitiya-tamozhennogo-regulirovaniya-v-eaes/>
4. <https://e-pepper.ru/news/globalnyy-rynok-elektronnoy-kommertsii-8-trendov-v-2023-godu.html>
5. <https://itigic.com/ru/cybersecurity-trends-in-2020s-and-beyond/>
6. <https://www.ptsecurity.com/ru-ru/research/analytics/kiberbezopasnost-2021-2022-trendy-i-prognozy/>
7. <https://experience.dropbox.com/ru-ru/resources/protecting-personal-info-online>
8. <https://media.foxford.ru/articles/kak-zashchitit-lichnye-dannye-v-seti>
9. <https://www.eset.com/ua-ru/support/information/entsiklopediya-ugroz/zashchita-personalnykh-dannykh/>
10. <https://retailers.ua/news/tehnologii/3312-globalnoe-issledovanie-nielsen-elektronnaya-kommertsiya-v-mire>
11. <https://marketsplash.com/ru/statistika-elielectronnoi-kommertsii/>
12. <https://www.actualidadecommerce.com>
13. <https://www.cryptopolitan.com/ru/>
14. <https://adindex.ru/adindex-market/7/e-commerce/153781.phtml>
15. <https://lex.uz/ru/docs/6213428>
16. https://www.norma.uz/nashi_obzori/e-commerce_cho_eto_takoe_i_kak_tuda_popast
17. <https://retailers.ua/news/tehnologii/3312-globalnoe-issledovanie-nielsen-elektronnaya-kommertsiya-v-mire>
18. <https://ru.wikipedia.org>
19. U.Sharifxodjayev, Z.Xakimov. Interaktiv va raqamli marketing. O'quv
20. qo'llanma. – T.: Iqtisodiyot. 2019.-271 b
21. Абдухалилова Л.Т. Интернет маркетинг. – Т.: Иқтисодиёт, 2019. 265 б.
22. Ergashxodjaeva Sh. J., Qosimova M.S., Yusupov M.A. Marketing. Darslik.–T.: Iqtisodiyot, 2018.-315 b.

33 <https://vc.ru/trade/620609-osnovnye-tendencii-razvitiya-elektronnoy-kommercii-v-rossii-i-mire-v-2023-godu-top-15-trendov>

34 <https://news.myseldon.com/ru/news/index/242627587>

35 <https://www.spot.uz/ru/2018/06/25/e-commerce/>

23. Ergashxodjaeva Sh.Dj., Samadov A.N., Alimxodjayeva N.E., Sharipov I.B.
24. Marketing kommunikatsiyasi. O'quv qo'llanma. – T.: Iqtisodiyot, 2019.-418 b.
25. Gary Armstrong, Philip Kotler, Michael Harker, Ross Bernnan. Marketing an
26. introduction. England, 2016, Paperback: 720 pages, Pearson.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 11-12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.